

UDC:342.56(045) (575.1)

HOKIMIYAT BO‘LINISH PRINSIPINING NAZARIY ASOSLARI

Sanjar Ilyos o‘g‘li AMIROV

o‘qituvchi

Qashqadryo viloyati yuridik texnikumi

Qarshi, O‘zbekiston

ORCID: 0009-0007-1820-5927

sanjaramirov19@gmail.com

Аннотatsiya

Maqolada davlat va huquqning mavjud bo‘lishida katta rol o‘ynab kelayotgan, institutsional konstitutsiyaviy huquqiy munosabat hisoblanmish hokimiyatlarning bo‘linish prinsipi dunyo tajribasi va olimlarning u haqida bildirgan fikrlarining ilmiy nazariy konsepsiyalari asosida tahlil qilingan.

Tayanch so‘zlar: inson qadri, inson huquqlari, hukumat samarali boshqaruvi, avtokratiya, adolatli boshqaruv, nazorat va muvozanat tizimi.

ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ПРИНЦИПА РАЗДЕЛЕНИЯ ВЛАСТИ

Санжар Илѐс углы АМИРОВ

Преподаватель

Юридический техникум Кашкадарьинской области

Карши, Узбекистан

sanjaramirov19@gmail.com

Аннотация

В данной статье на основе мирового опыта и научно-теоретических данных глубоко анализируется принцип разделения властей, который рассматривается как институциональное конституционно-правовое отношение, играющее важную роль в существовании государства и права.

Ключевые слова: человеческие ценности, права человека, государство, эффективное управление, автократия, справедливое управление, система сдержек и противовесов.

Har bir inson ozod va hur bo‘lib tug‘iladi va uning shaxsini qaror toptirishda, albatta, jamiyat, davlat hal qiluvchi rolni o‘ynaydi. Lekin har bir jamiyatni, davlatni adolat asosida qurilgan deyish mumkinmi, yoki inson qadri birinchi o‘rindagi prinsiplar qatoridan joy olganmi? Mana shunday savollarga birinchi navbatda javob bermoqlik uchun biz milliy konstitutsiyamizda belgilab qo‘yilgan hokimiyatlarning bo‘linish prinsipiga e‘tibor berishimiz lozim. Chunki har qanday demokratik davlatning poydevorini mana shu konstitutsiyaviy institut tartibga soladi desak mubolag‘a bo‘lmaydi.

Hokimiyatlar bo‘linishi doktrinasi yoki prinsipi shuni ko‘rsatadiki, davlatning asosiy institutlari - ijroiya, qonun chiqaruvchi va sud hokimiyatlari - shaxs va funksiyalar bo‘yicha taqsimlanishi kerak.

Hukumatlarning roli inson huquqlarini himoya qilish ekanligini keng tushungan holda, hukumat tarixan bu huquqlarning asosiy buzuvchisi bo‘lganligini ham tan olib o‘tishimiz lozim, o‘tgan ming yilliklar davomida ijtimoiy va davlat-huquqiy munosabatlar zamirida bu ehtimollikni kamaytirish uchun bir qator choralar ishlab chiqilgan. Hokimiyatlar bo‘linishi tushunchasi yoki prinsipi ana shunday choralardan biridir. Hokimiyat bo‘linishining asosi shundan iboratki, agar bitta shaxs yoki guruh katta kuchga ega bo‘lsa, bunday kuch fuqarolar uchun xavfli bo‘lib qolishi mumkin. Hokimiyatni ajratish har qanday guruhning qo‘lidagi kuch miqdorini olib tashlashning eng samarali usuli bo‘lib, uni suiiste‘mol qilishni qiyinlashtiradi. Hukumat funksiyalarining xalqaro tan olingan tamoyillar asosida uchta asosiy toifasi borligi umumiy qabul qilingan:

1) qonun chiqaruvchi;

2) ijro etuvchi;

3) sud hokimiyati.

Hokimiyatlarning bo‘linishi nazariyasiga ko‘ra, hukumatning ushbu uchta vakolati va funksiyalari erkin demokratik davlatda doimo alohida saqlanishi va hukumatning alohida organlari tomonidan amalga oshirilishi kerak. Shunday qilib, qonun chiqaruvchi hokimiyat ijro etuvchi yoki sud hokimiyatini amalga oshira olmaydi; ijro hokimiyati esa hukumatning qonun chiqaruvchi yoki sud hokimiyatini amalga oshira olmaydi.

Har qanday demokratik davlatda hokimiyatlarning bo‘linishi doktrinasi konstitutsiyaning butun tuzilishini va uning poydevorni tashkil qiladi. U bir paytlar AQShda qabul qilingan va amaliyotga joriy qilingan. AQSH konstitutsiyasiga ko‘ra barcha qonun chiqaruvchi vakolatlar Kongressga, ijro hokimiyati esa Prezidentga, barcha sud vakolatlari esa Oliy sudga yuklatilgan.

Aristotel o'zining “Siyosat” asarida birinchi bo'lib “aralash hukumat” yoki gibrid hukumat g‘oyasini tilga olib o'tgan edi va mana shu tarixiy davrda Qadimgi

Yunoniston shahar-davlatlari o'zlarining davlat boshqaruvida ko'plab konstitutsiyaviy shakllardan unumli foydalangan. Qadimgi dunyoning yana bir mutafakkiri, Polibiya ko'ra [17] Rim Respublikasida mavjud bo'lgan Rim Senati, Konsullar va Assambleyalar aralash hukumat namunasini ko'rsatar edi.

“Trias politica” yoki “hokimiyatlarning bo'linishi” atamasini XVIII asrda fransuz ijtimoiy va siyosiy faylasufi Sharl-Lui Monteskye kiritgan [18]. Uning “Qonunlar ruhi” nomli asari siyosiy nazariya va huquqshunoslik tarixidagi buyuk asarlardan biri hisoblanadi va u fransiyadagi Inson huquqlari deklaratsiyasi va Qo'shma Shtatlar Konstitutsiyasini ilhomlantirgan. Uning modeliga ko'ra, davlatning siyosiy hokimiyati qonun chiqaruvchi, ijro etuvchi va sud hokimiyatlariga bo'linishi lozim. Uning ta'kidlashicha, erkinlikni eng samarali targ'ib qilish uchun bu uch kuch alohida bo'lishi va mustaqil harakat qilishi kerak.

AQSh tarixida yorqin iz qoldirgan va amerika huquqining otasi hisoblanmish T. Jefferson ham bu maktabga sezilarli hissa qo'shgan va shunday degan edi [19]: “Qonun chiqaruvchi, ijro etuvchi va sud hokimiyatlarining bir xil qo'llarda to'planishi despotik hukumatning aniq ta'rifi hisoblanadi”. Ushbu nazariyaga asoslanib, Oliy sudga siyosiy masalalarni hal qilish vakolati berilmagan, shuning uchun hokimiyat ijro etuvchi hokimiyatning vakolatlarini amalga oshirishga aralashmaslik kerak edi. Shuningdek, sud nazoratining ustunlik vakolati Oliy sudga berilgan edi. Prezident veto huquqi orqali Kongress vakolatlarini amalga oshirishga aralashadi. Shuningdek, u o'zining shartnomaviy “yaratuvchi hokimiyatini” amalga oshirishda qonun chiqaruvchi hokimiyatni amalga oshiradi. Shuningdek, u sudyalarni tayinlash orqali Oliy sud faoliyatiga aralashadi.

O'rta asrlarda yashagan katolik ruhoniysi Jon Kalvin (1509–1564) siyosiy hokimiyatni demokratiya va aristokratiya (aralash hukumat) o'rtasida taqsimlovchi boshqaruv tizimini yoqlab chiqdi. Kalvin demokratiyaning afzalliklarini yuqori baholab, shunday dedi: “Agar Xudo xalqqa o'z hukumati va sudyalarini saylash imkonini bersa, bu bebaho ne'matdir.” Siyosiy hokimiyatdan noto'g'ri foydalanish xavfini kamaytirish uchun Kalvin nazorat va muvozanat tizimida bir-birini

to'ldirishi va nazorat qilishi kerak bo'lgan institutlar zamirida bir nechta siyosiy tuzilmalar yaratishni taklif qildi [20]. Shunday qilib, Kalvin va uning izdoshlari siyosiy absolyutizmga qarshilik ko'rsatdilar va demokratiyaning o'sishiga yordam berdilar.

Sud hokimiyati kongress va prezidentning vakolatlariga sud nazorati vakolatini amalga oshirish orqali aralashadi. Aytish mumkinki, Oliy sud Amerika Konstitutsiyasiga kongressdan ko'ra ko'proq tuzatishlar kiritdi. Bir tarmoqning yuqori bo'lishiga yo'l qo'ymaslik, "badavlat ozchilikni" ko'pchilikdan himoya qilish va davlat hokimiyat organlarini hamkorlik qilishga undash uchun hokimiyatlar bo'linishidan foydalanadigan boshqaruv tizimlari har bir shoxobchani muvozanatini ta'minlashga muhtojdir. Odatda, bu nazorat va muvozanat tizimi orqali amalga oshirildi, uning kelib chiqishi, xuddi hokimiyatlarning bo'linishi kabidir.

Fransuz faylasufi Monteskyega tegishli bo'lgan bir jumlaning keltirib o'tsam, tekshirish va muvozanatni saqlash tizimga asoslangan tartibga solishga imkon beradi, bu bir davlat hokimiyatiga boshqasini cheklash imkonini yaratadi, masalan, sudlarning tarkibi va yurisdiksiyasini o'zgartirish uchun Kongressga qandaydir vakolatlarning berilishi bu fikrning aniq isbotidir.

Hokimiyatning yagona tanada mavjud bo'lishi absolyutizmga olib keladi. Ammo, funksiyalarni ajratgandan keyin ham, hokimiyat davlat hokimiyatini amalga oshirgan taqdirda ham, uning ta'sir doirasi bilan bog'liq masalalarda organga mutlaq va yagona ixtiyoriylikni ta'minlash ham bunday vakolatni suiiste'mol qilishga olib kelishi mumkin. Shuning uchun hokimiyatlar bo'linishi doktrinasi nazariy tushuncha bo'lib, unga mutlaqo amal qilish mumkin emas. Hozirgi kunda tarkib topgan zamonaviy davlatning maqomi avvalgisidan ancha farq qiladi. U minimal, intervension bo'lmagan davlatdan farovonlik holatiga aylandi, bunda u himoyachi, hakam, nazoratchi, provayder kabi ko'p qirrali rollarni o'ynaydi. Bu davlatning har tomonlama mavjudligi uning funksiyalarini rang-barang qilib qo'ydi va muammolar, o'zaro bog'liqlik va bu funksiyalarni belgilash va ajratishga qaratilgan har qanday jiddiy urinish hukumatning

samarasizligiga olib keladi. Demak, adolatli boshqaruv organning muhim va tasodifiy vakolatlari o'rtasida farqlanadi. Ushbu tafovutga ko'ra, bir organ boshqa organga tegishli bo'lgan vakolatlarga da'vo qila olmaydi, chunki bu hokimiyatlarning bo'linishi prinsipini buzish, boshqacha aytganda adolatning ta'minlanmasligidir. Biroq, u boshqa organning tasodifiy funktsiyalarini bajarishni talab qilishi mumkin lekin bunda vakolatlar taqsimlanishiga boshqa mustaqil organning aralashuvini ham keltirib chiqarishi mumkin.

Demokratik mamlakatda maqsadlar Konstitutsiyada mustahkamlab qo'yilgan va davlat mexanizmi shunga mos ravishda tuziladi va bu yerda ko'rish mumkinki, konstitutsiyaviy qoidalar parlament boshqaruv shaklini qo'llab-quvvatlash uchun yaratilgan, ammo bu yerda bu prinsipga qat'iy rioya qilish mumkin emas. Qonun chiqaruvchi hokimiyatning qarorlari, shuningdek, nazorat va muvozanatning muqobil tizimi qat'iy doktrina emas, balki bu nazariya tabiiy huquqlardan kelib chiqqan talab ekanligini asoslaydi. Konstitutsiyaviylik, konstitutsiyaviy odil sudlov konstitutsiyaning falsafiy konsepsiyasi, shuningdek, shaxsning asosiy erkinliklarini ta'minlash uchun hukumat hokimiyatiga cheklovlar qo'yishni ta'kidlaydi. Demak, tadqiqotdan kelib chiqadigan xulosa shuki, hokimiyatlarning qat'iy bo'linishi yo'q, lekin hokimiyatning turli tarmoqlari yetarlicha tabaqalashtirilishi lozim.

Demak, hokimiyatlarning bo'linishi har qanday bir tarmoqni boshqasining asosiy funktsiyalarini bajarishini cheklash uchun davlat vazifalarini alohida tarmoqlarga bo'linishini anglatadi. Maqsad hokimiyatning kontsentratsiyasini oldini olish va nazorat va muvozanatni ta'minlashdir.

Amerika hukumati tarmoqlari vakolatlarining an'anaviy tavsiflari quyidagilardan iborat:

Qonun chiqaruvchi hokimiyat davlat qonunlarini qabul qilish va hukumatni boshqarish uchun zarur bo'lgan pul mablag'larini o'zlashtirish uchun javobgardir.

Ijro etuvchi hokimiyat qonun chiqaruvchi hokimiyat tomonidan qabul qilingan va moliyalashtiriladigan davlat siyosatini amalga oshirish va boshqarish uchun javobgardir.

Sud hokimiyati konstitutsiya va qonunlarni sharhlash va ularning talqinlarini uning oldiga qo'yilgan nizolarga nisbatan qo'llash uchun javobgardir [16].

Vakolatlarining bo'linishi – mas'uliyat, va vakolatlar markazda emas, balki guruhlar o'rtasida taqsimlanadigan tashkiliy tuzilma.

Hokimiyatlarning bo'linishi eng ko'p siyosiy tizimlar bilan chambarchas bog'liq bo'lib, ularda hukumatning qonun chiqaruvchi, ijro etuvchi va sud hokimiyatlari alohida organlarga yuklangan.

Hokimiyatlarning bo'linishi deganda hokimiyatning har birining o'z mas'uliyatiga ega bo'lgan alohida hokimiyat tarmoqlariga bo'linishi tushuniladi. Hokimiyatlarning bo'linishidan maqsad – nazoratsiz hokimiyatning kontsentratsiyasini oldini olish va hokimiyatning bir tarmog'ining vakolatlari boshqa bo'linmaning vakolatlari bilan chegaralangan nazorat va muvozanatni ta'minlash – hokimiyatni suiiste'mol qilishning va avtokratiyaning oldini olishdir.

Hokimiyatlar bo'linishining eng mashhur misoli AQSh va Buyuk Britaniyada uch tomonlama tizim bo'lib, unda uchta alohida hokimiyat tarmog'i mavjud: ijro etuvchi hokimiyat, qonun chiqaruvchi hokimiyat va sud. Garchi AQShdagi ba'zi shtatlar vakolatlarni ikkita alohida guruhga belgilaydigan ikki tomonlama tizimdan foydalansalarda, ularning har biri alohida vakolatlariga ega.

AQShda sud, qonun chiqaruvchi va ijro etuvchi hokimiyatlarga berilgan vakolatlar Konstitutsiyada belgilangan. Hukumat hokimiyati ijro etuvchi hokimiyat (Prezident tomonidan nazorat qilinadi), qonun chiqaruvchi hokimiyat (Kongress tomonidan nazorat qilinadi) va sud hokimiyati (Oliy sud tomonidan nazorat qilinadi) o'rtasida bo'linadi. Masalan, AQSHda ijro hokimiyati sudyalardan nomzodini belgilaydi, qonun chiqaruvchi hokimiyat nomzodlarni tasdiqlaydi va sud hokimiyati qonun chiqaruvchi organ tomonidan qabul qilingan qonunlarning konstitutsiyaviy ahamiyatini baholaydi.

Hokimiyatlarning bo'linishi siyosat bilan birinchi darajada chambarchas bog'liq bo'lsa-da, bu turdagi tizim boshqa tashkilotlarda ham qo'llanilishi mumkin. Misol uchun, nazorat va muvozanatni oshirish va korporativ boshqaruvga haqiqiy yaxlitlikni berish uchun bosh direktor va rais lavozimlarini ajratish uchun jiddiy

sabablar mavjud. Direktorlar kengashining asosiy vazifasi aktsiyadorlar nomidan boshqaruvni nazorat qilish bo'lganligi sababli, ikkala rolni ham egallagan bosh direktorlar o'zlarini samarali kuzatib boradilar, bu esa hokimiyatni suiiste'mol qilish va shaffoflik va javobgarlikni kamaytirishga olib keladi.

Vakolatlarning bo'linishi deganda davlat hokimiyatining "tarmoqlarga" bo'linishi tushuniladi, ularning har biri alohida, mustaqil vakolat va majburiyatlarga ega bo'lib, bir tarmoqning vakolatlari boshqa tarmoqlarning vakolatlariga zid bo'lmasligi kerak. Odatda trias politica modeli deb ataladigan uchta hokimiyat tarmog'iga bo'linish qonun chiqaruvchi, ijro etuvchi va sud hokimiyatini o'z ichiga oladi. Buni parlament va yarim prezidentlik tizimlarida vakolatlarning birlashishi bilan taqqoslash mumkin, bunda turli tarmoqlar, xususan, ijro etuvchi va qonun chiqaruvchi hokimiyatlar o'rtasida a'zolik va funksiyalar o'zaro bog'liq bo'lishi mumkin. Biroq avtoritar bo'lmagan yurisdiksiyalarning ko'pchiligida, yurisdiksiyadagi vakolatlar ajratilganmi yoki birlashtirilganmi, sud hokimiyati deyarli hech qachon boshqa tarmoqlar bilan bir-biriga mos kelmaydi.

Ajratilgan vakolatlar tizimining maqsadi nazorat va muvozanatni ta'minlash orqali hokimiyatning kontsentratsiyasini oldini olishdir. Hokimiyatlarning bo'linishi modeli ko'pincha trias politica printsipli bilan bir-birining o'rniga aniq va metonimik sifatida ishlatiladi. Trias politica modeli ajralishning keng tarqalgan turi bo'lsa-da, uchtadan ko'p yoki kamroq bo'lgan hukumatlar mavjud.

"Uch tomonlama tizim" atamasi odatda frantsuz ma'rifatparvar siyosiy faylasufi baron de Monteskyuga tegishli, garchi u bunday atamani ishlatmagan bo'lsa-da, lekin u buni vakolatlarni "taqsimlash" deb atagan. "Qonunlar ruhi" (1748) asarida Monteskye siyosiy hokimiyatni qonun chiqaruvchi, ijro etuvchi va sud hokimiyatlari o'rtasida taqsimlashning turli shakllarini tasvirlab bergan. Monteskyuning yondashuvi vakolatlari bitta monarx yoki shunga o'xshash hukmdorda haddan tashqari markazlashtirilmagan (o'sha paytda "aristokratiya" deb nomlanuvchi shakl) boshqaruv shaklini taqdim etish va himoya qilish edi. U bu modelni yaratishda Rim Respublikasi Konstitutsiyasi va Britaniya

konstitutsiyaviy tizimiga asoslangan edi Monteskyu Rim respublikasi hokimiyatni hech kim to'liq egallab ololmasligi uchun ajratilgan vakolatlarga ega bo'lgan degan fikrda edi. Britaniya konstitutsiyaviy tizimida Monteskyu monarx, parlament va sudlar o'rtasida hokimiyatlarning bo'linishini aniqladi.

Monteskyu ta'kidlaganidek, har bir kuch faqat o'z funksiyalarini bajarishi kerak. U bu yerda mutlaqo haq edi: Qonun chiqaruvchi va ijro etuvchi hokimiyatlar bir shaxsda yoki bitta sudyalar organida birlashganda, erkinlik bo'lishi mumkin emas; chunki xuddi o'sha monarx yoki senat zolim qonunlar chiqarishi, ularni zolimona tarzda amalga oshirishi mumkinligidan xavotirlar paydo bo'lishi mumkin.

Yana, agar sud hokimiyati qonun chiqaruvchi va ijro etuvchi hokimiyatdan ajratilmasa, erkinlik yo'q. Agar u qonunchilik bilan birlashtirilsa, sub'ektning hayoti va erkinligi o'zboshimchalik bilan nazoratga olinadi; chunki sudya o'shanda qonun chiqaruvchi bo'lar edi. Agar u ijroiya hokimiyatiga qo'shilsa, sudya zo'ravonlik va zulm bilan o'zini tutishi mumkin edi.

Hokimiyatlarning bo'linishi har bir alohida vakolat uchun qonuniylashtirishning boshqa manbasini yoki bir manbadan boshqa qonuniylashtirish aktini talab qiladi. Agar qonun chiqaruvchi hokimiyat ijroiya va sud hokimiyatlarini tayinlasa, Monteskyu ta'kidlaganidek, uning vakolatlarini ajratish yoki bo'linish bo'lmaydi, chunki tayinlash vakolati o'zi bilan bekor qilish vakolatini olib boradi.

Ijroiya hokimiyat monarx qo'lida bo'lishi kerak, chunki jo'natishga muhtoj bo'lgan hukumatning bu tarmog'ini ko'pchilikdan ko'ra bittasi yaxshiroq boshqaradi: boshqa tomondan, qonun chiqaruvchi hokimiyatga bog'liq bo'lgan narsa ko'pincha bitta odamga qaraganda ko'pchilik tomonidan yaxshiroq tartibga solinadi.

Ammo agar monarx bo'lmasa va ijro hokimiyati qonun chiqaruvchi organdan tanlangan ma'lum miqdordagi shaxslarga topshirilsa, unda erkinlik tugaydi; Shuning uchun ikkala hokimiyat birlashgan bo'lar edi, chunki bir xil

shaxslar ba'zan ikkalasida ham ulushga ega bo'lishlari va doimo egalik qilishlari mumkin edi.

Monteskyu haqiqatda sudning mustaqilligi nafaqat zohiriy, balki haqiqiy bo'lishi kerakligini ta'kidlagan. Sud hokimiyati, odatda, mustaqil va nazoratsiz uchta hokimiyatning eng muhimi sifatida ko'rilgan.

Hokimiyatlarning bo'linishi tarixiga nazar tashlaydigan bo'lsak, fransuz faylasufi Monteskye "Hokimiyatning bo'linishi" ta'limotini ilgari surdi. Hokimiyatlarning bo'linishi tushunchasining asosiy tamoyili shundan iboratki, davlat hokimiyati bir organda to'planishi mumkin emas. Frantsuz inqilobi bizga nazoratsiz kuchga ega bo'lgan odam halokatga olib kelishi mumkinligini isbotladi.

XVI–XVII asrlarda fransuz faylasufi Adliya Bodin va ingliz siyosatchisi Lokk bu mavzu bo'yicha o'z fikrlarini e'lon qilishgan.

Hokimiyatlarning bo'linishi birinchi marta AQSh tomonidan milliy konstitutsiyaga kiritilgan.

Trias politica nazariyasi hokimiyatlar bo'linishi uchun asos bo'lib xizmat qiladi. Qonunlarni yaratish, amalga oshirish va boshqarishda uchta filialning roziligini talab qilish orqali u hukumatning o'zboshimchalik bilan harakatlari ehtimolini kamaytiradi.

Hokimiyatlarning bo'linishi doktrinasini, birinchi navbatda, hukumat vakolatlarining uchta formulasini nazarda tutadi; bir shaxs hokimiyatning uchta bo'g'inidan birida bir nechta lavozimda xizmat qilmasligi kerak, bir davlat organining boshqasiga har qanday aralashuvi nomaqbuldir, bir organ boshqa organning tegishli vazifalarni bajarmasligi kerak.

Shuning uchun hokimiyatlarning bo'linishi mamlakatda avtoritar boshqaruvning oldini olish, samarali hukumatni ta'minlash, qonun chiqaruvchi organning o'zboshimchalik yoki konstitutsiyaga zid qonunlar qabul qilishini to'xtatish va shaxs erkinligini himoya qilish uchun zarurdir.

Hokimiyatni ajratish doktrinasini qat'iy ma'noda hokimiyatlarning bo'linishi g'oyasi uchta organ va ularning tegishli rollari o'rtasida nazorat va muvozanat tizimi, shuningdek, aniq chegara bo'lishi kerakligini ta'kidlaydi. Uch organning

roli o'rtasidagi chegaralar noto'g'ri bo'lsa, hokimiyatlarni ajratish doktrinasini buziladi.

Xulosa qilib shuni aytish mumkinki, nima uchun bizga davlatning turli organlari o'rtasida vakolatlar bo'linishi kerak? Har doim bir markazda, hokimiyatda hokimiyat to'plangan bo'lsa, noto'g'ri boshqaruv, korrupsiya, qarindosh-urug'chilik va hokimiyatni suiiste'mol qilish ehtimoli ko'proq bo'ladi. Bu tamoyil avtokratiyaning demokratik tuzumga kirib ketmasligini ta'minlaydi va oldini oladi. U fuqarolarni davlat organlari bilan munosabatlarda o'zboshimchalikdan himoya qiladi. Demak, kuchlar bo'linishi doktrinasining ahamiyatini quyidagicha umumlashtirish mumkin:

avtokratiyadan saqlaydi;

shaxs erkinligini himoya qiladi;

samarali boshqaruvni yaratishga yordam beradi;

sud hokimiyatining mustaqilligi saqlanib qolinadi;

qonun chiqaruvchi organning o'zboshimchalik yoki konstitutsiyaga zid qonunlar qabul qilishiga yo'l qo'ymaydi.

Zamonaviy konstitutsiyaviy tizimlar qonun chiqaruvchi, ijro etuvchi va sud jarayonlarini tartibga solishning juda xilma-xilligini ko'rsatadi va buning natijasida ta'limot o'zining qat'iyligi va dogmatik sofligini yo'qotdi. XX asrda hukumatning ijtimoiy va iqtisodiy hayotning ko'plab jabhalarida ishtirok etishi ijroiya hokimiyat doirasining kengayishiga olib keldi, bu tendensiya Ikkinchi jahon urushidan keyin tezlashdi. Ushbu rivojlanishning shaxsiy erkinlik uchun oqibatlaridan qo'rqan ba'zilar hokimiyatlar bo'linishi doktrinasiga qayta urinishdan ko'ra, ijro va ma'muriy qarorlar ustidan shikoyat qilish vositalarini o'rnatishni (masalan, ombudsman yoki ma'muriy sudlar nufuzini oshirish orqali) ma'qul ko'rdilar.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Constitution of the Republic of Uzbekistan. WWW. Lex.uz
2. Montesquieu, De L'Esprit des lois, 1748 quoted in Justice D.D. Basu: Administrative Law, Edn. 199, p. 23.

3. Bradford, Melvin Eustace (1994). *Founding Fathers: Brief Lives of the Framers of the United States Constitution*. Lawrence: University Press of Kansas. ISBN 978-0700606566.
4. Biancamaria Fontana (ed.), *The Invention of the Modern Republic* (2007) ISBN 978-0-521-03376-3
5. Evan C. Zoldan, *Is the Federal Judiciary Independent of Congress?*, 70 *Stan. L. Rev. Online* 135 (2018).
6. Keith S. Rosenn, *Separation of Powers in Brazil*, 47 *Duq. L. Rev.* 839 (2009).
7. Paul A. Rahe, *Montesquieu and the Logic of Liberty* (2009) ISBN 978-0-300-14125-2 (hbk), ISBN 978-0-300-16808-2 (pbk)
8. H Barnett, *Constitutional and Administrative Law* (5th edn Cavendish 2005)
- 9, "A written constitution is one contained within a single document or a [finite] series of documents, with or without amendments"
9. A. V. Dicey, *Introduction to the Study of the Law of the Constitution* (Macmillan, 10th ed, 1959) p.202
10. Macpherson, Heidi S.; Kaufman, Will (2005). *Britain and the Americas: Culture, Politics, and History*. Manchester, NH: Ezekial Books, LLC. p. 259. ISBN 9791851094317.
11. Markwell, Donald (2016). *Constitutional Conventions and the Headship of State: Australian Experience*. Connor Court. ISBN 9781925501155.
12. "Read about "Equality regardless of race" on Constitute". Constitute W B Gwyn, *The Meaning of the Separation of Powers: An Analysis of the Doctrine From Its Origin to the Adoption of the United States Constitution*, Tulane University (1965).
13. Heritage, Canadian (2017-10-23). "Guide to the Canadian Charter of Rights and Freedoms". www.canada.ca. Retrieved 2022-01-20.
14. H Barnett, *Constitutional and Administrative Law* (5th edn Cavendish 2005)
- 9, "A written constitution is one contained within a single document or a [finite] series of documents, with or without amendments"

15. Bell, John; Boyron, Sophie; Whittaker, Sophie (2008). *Principles of French Law*. Oxford, UK: Oxford University Press. pp. 141–240. ISBN 9780199541393. Retrieved June 29, 2020.
16. Baker, Ross K. (2000). *House and Senate*, 3rd ed. New York: W. W. Norton. (Procedural, historical, and other information about both houses)
17. Polibius. (~150 B.C.). *The Rise of the Roman Empire*. Translated by Ian Scott-Kilvert (1979). Penguin Classics. London, England.
18. Montesquieu: *The Spirit of the Laws*, trans. Anne M. Cohler, Basia Carolyn Miller, and Harold Samuel Stone. *Cambridge Texts in the History of Political Thought*. Cambridge: Cambridge UP, 1989.
19. Ward, Lee (4 December 2014). *Modern Democracy and the Theological-Political Problem in Spinoza, Rousseau, and Jefferson*. *Recovering Political Philosophy*. Palgrave Macmillan (published 2014). pp. 25-26.
20. Quoted in Jan Weerda, Calvin, in *Evangelisches Soziallexikon*, Third Edition (1960), Stuttgart (Germany), col. 210